

Սեղմ' պըրկեսցի հանգոյց զոր խուրճըն լայնեաց :
Հաւաքեալիր ըզհիւթն ի բուն դաշնաւոր ,
Զի միութիւն առնէ ըղցեղս ազգ մի նոր :
Մեզ Գնեսեայ բայցին ազատ նաւակայք .
Ազատութիւն տկարին՝ քաջին է պարծանք :
Օ՛չ ընդ հազար թէ կրովք , որք զէւր կընճուեն ջուրս ,
Իբր եւրոպեան Պալմիր՝ ի մտաց անդ խառնուրդս
Տեսցէ զԳերման , զԻբեր յիւրում պարըսպին
Հաղորդըս մտօք , խառնեալ ըզձեռն ի ձեռին :
Զերդ բոյն արծուոյ , գեր ի վերոյ բըռնութեան ,
Տարադրեցն լիցի մըտաց օթեւան .
Եւ յանմահից նահատակացըն վըսեմ ,
Մէն ճառագայթ տացի սիրոյն փոխարէն :

Իսկ ես կարպի ձմերաց յեզերսըդ թափառ ,
Որ դիմագրաւ մըրըկաց դառնայ յիւր գաւառ ,
Իցիւ երբեմն յալիս քոյին անպըղտոր
Զիմ թանայցեմ , Լեման , զփետուր բըծաւոր .
Օ՛չ՝ զերդ յերէկն՝ ըզմոայլ մարգաւ թէ տարած ,
Շաղանակացն Հեւայ յըստուերս հովանեաց
Ըզձըկնորսին տեսից ըզքեւ թըռչարան ,
Եռանկիւնի պայծառ փայլեալ ձիւնանման .
Եւ զկարկաշումն ալեաց լըւայց կաթոգին՝
Զոր մըրմընջեն զինեւ ծըփանք ջուրց քոյին .
Զճերմակ տեսից փըրփուր , որ զքո հինեալ ծիր ,
Աւուրց մեր նման՝ փայլեալ ցընդի ի կայտիռ :

ԹԱՐԳՄ. 2. ՍԱՄ. ԿԱՅՍԵՐԵԱՆ

ԼԱՄԱՐԴԻՆ

Ռուսաց Յարերուռն հարստանեաց վրայ
հետաքրքրական տեղեկութիւնք .

Ստենդը Ռուսաստանի թագաւոր-
ները՝ միայն համազգի կամ օտար իշ-
խաններու աղջիկներ կին կ'առնէին . և
եթէ ժամանակ անցնելէն վերջը այնչափ
վրէժխնդիր չեղան իրենց հարսերուն
մեծատոհմութեանը վրայ , սակայն
պէտք չէ հաւտալ ոմանց ըսածին , թէ
ինչուան յետին ռամկի աստիճանէն

ալ լծակից մը կը փնտռէին , և թէ ժող-
վել կու տային Ռուսաստանի բոլոր գե-
ղեցիկ աղջկունքը , որպէս զի անոնց մէ-
ջէն հաւնածին առնուին . երևելի տնէ
եղող աղջիկներն էին միայն որ այս բա-
նիս համար կը հաւաքուէին : Երբոր ի-
վան ցարը ուզեց իր որդին ամուսնա-
ցընել , հրաման տուաւ իշխաններուն և
պոյարներուն որ իրենց աղջիկները պա-
լատը բերեն , զորոնք տեղաւորելու հա-
մար շինուեցաւ կուսանոց մը , ուր իւ-
րաքանչիւրին թուովը գատ գատ սե-

նեակներ կային. Սահմանեալ օրը բոլոր օրիորդները փառաւորապէս զարուած՝ հետզհետէ եկան թագաւորին երեսօրեւել երկիր պագնելով: Թագաւորը երբոր իր ընտրութիւնը լմնացուց, շարեւ տուաւ ամեն պարապ եւ լողները իրեն գահին դիմացը, և հրամայեց որ ամենուն երեսը ծածկեն ոսկեհուռն, և մարգրիտներով ու աղամաններով բանած թաշկինակներով. անկէ զատ տուաւ իրենց ստակ և երկիրներ՝ զիրենք միւթարեւել համար անընդունակ ըլլալուն վրայ:

Այսպիսի կուսաժողով գումարման մը մէջ եղաւ որ Ալեքսիս, մեծին Պետրոսի հայրը, իր երկրորդ ամուսինը ընտրեց. սակայն սովորութիւնը տեղը երթալու համար էր եղած գումարումը, որովհետեւ ընտրութիւնը առաջուրնէ որոշուած էր, և այս կերպով: Ալեքսիս քաղցր ընտանութեամբ կը կենակցէր իրեն հաճոյացած պալատականներուն հետ, որոնցմէ մէկն էր նաև Մադվիֆ պոյարը: Օր խը ճաշածամուն ատենը ասոր տունը երթալով, գտաւ զինքը որ իրեն ընտանեացը հետ սեղանի նստեր էր. աթոռ մըն ալ ինքը առաւ և նրստաւ հացակից ըլլալու: Իրեն մօտ աղջիկ մը կար որ երիտասարդութեան և գեղեցկութեան ծաղիկն մէջն էր, և որուն համետ, ազնուական և միանգամայն անպաճոյճ կերպը զրաւեցին իր աչուները և սիրտը: Այս աղջիկն էր Նատալիա, դուստր Քիրիլ-Նարիշքին անունով ազգատ ազնուականի մը, որ իրանընչութեանը համարստիպուած էր գիւղը բնակիլ: Աղջկանը պայծառ բարեմասնութիւնները շարժեր էին Մադվիֆի կիները (որ ազգական էր Նատալիայի) իրեն քով առնուլ զինքը և իւրջակին պէս սնուցանել: Մադվիֆ որ արդէն իշխանին բարեկամութեամբը իրեն շատ նախանձօրդներ կուտած էր, չուզելով որ Ալեքսիս իբրև իր ձեռք առած սեպուի իրեն լծակիցը, խորհուրդ տուաւ ցարին որ ըստ սովորութեան արքունիք կանչուին այն օրիորդները որոնք իրենց մեծատոհմութեամբը

և վայելու տեսքովը՝ կրնային թագուհի անուան արժանի ըլլալ: Կուսաժողով հանդէսը ձևացած էր վաթսուն նշանաւոր օրիորդներէ, որոնց թուէն էր Նատալիա. և ինչպէս որ առաջուց ամեն բան կարգի դրուած էր, Քիրիլ-Նարիշքինի աղջիկը հրատարակուեցաւ ցարեւնա՝:

Երբոր ցարին հարսը կ'ընտրուէր, մեծամեծներէն մէկը կ'անուանուէր 'ի նախագահութիւն հարսանեաց արարողութեանը և հանդիսին: Պալատին գլխաւոր սրահներէն մէկուն մէջ կը դրուէին երկու գահաւորակ՝ թաշով և դամասկեան կերպասով (քէմիսա) ծածկուած. վրան երկու բարձ՝ իւրաքանչիւրը քառասուն կտոր սամիյրներէ ձևացուած, որոնց մօրթը կը կարծէին որ դիւթութիւնները մերժելու զօրութիւն ունէր, և կ'ընտրէին պոյար մը, որպէս զի ինչուան որ թագապատիւ փեսան և հարսը գանձ իրեն կնիկովը նստի անոնց գահաւորակներուն վրայ. այսպիսի էր իրենց խնամատարութիւնը ցարը և ցարեւնան 'ի հմայից պահելու համար:

Ցարեւնան որ զարդարուած կ'ըլլար իրեն յատուկ սենեկին մէջ, կը մոնար նախ այս սրահը, հետն առած դիզիւցքիկ (արարողապետ) և պոյարներու կնիկներ, որոնց առջևէն կ'երթային երկու պոյար, մէկը բռնած ցարին մոմեղէնը որ կը կշռէր 3 թռտ կամ 100 լիպրէ, միւսը ցարեւնայինը որ կը կշռէր 2 թռտ կամ 66 լիպրէ. դիզիւցքիկն յետ ամեն մէկը իրեն պատշաճ տեղը կեցընելուն, կը խաւրէր ցարին մեծ պաշտօնակալ մը այսու պատգամաւ. «Տէր, ժամանակը հասաւ որ դու սկըսիս հոգալ քեզի պատշաճ գործքը»: Ցարը կու գար ան ատեն և կը կենար իր հանդերձեալ հարսին քով, ուսկից կը բաժնուէր ծիրանիէ ճոխ վարագուրով մը: Իրեն գալուն պէս երիցապետ մը կը սկսէր աղօթքները զուրցել, և

1 Ցարին նշանուածը ցարեւնա կ'ըսուէր, նման արքայազուն օրիորդաց. ամուսնութենէն վերջը կ'անուր ցարեւնա անուանէ:

գլխաւոր ռախքան կը սանտրէր երկու նշանուածներուն գլուխը . տէրութեան քարտուղարն ալ ոտքի վրայ կեցած իւրեն քով՝ ձեռքը մեղրաջրոյ դաւաթ մը կը բռնէր, որուն մէջ ատեն ատեն կը թաթխէր ռախքան իւր սանտրը : Երբ որ կը լմննար այս արարողութիւնը՝ ցարեւնային գլուխը կը ձգէին ոսկի թաղին վրայ (որ զարդարուած էր մարգարտով և ադամանդով) քօղ մը՝ նոյնպէս զարդարուած մարգրիտներով ու գոհարներով : Անկէ վերջը առաջին պօյարը կը ցանէր երկուքին գլուխը հռչակ շունի հունտ, զոր մէկը իրեն կը մատուցանէր ոսկի պնակով մը . և աս միջոցիս գլխաւոր ռախքան կը հովահէր զիրենք սամուրենուով, ու օրհնած միմերով կը վառէին հարսանեկան մոմերէնները :

Յետոյ ցարին փեսաւէրը (ամեն ամուսնութեան մէջ պէտք էր որ փեսաւէր կամ բարեկամ մը գտնուէր, կամ գէթ մէկը որ անոր անոճըր առնուր), կը կտրէր տեսակ մը խմորեղէն և պանիր, և կը հրամցընէր հարսին ու փեսային և բոլոր ժողովականաց :

Այս փորձիկ խնջոյքէս վերջը, ցարը և իշխանուէին ոտք կ'ելլային եկեղեցին երթալու համար . անոնց ելած ատեն՝ նորէն գահաւորակները կը ծածկէին սամուրենուով, և առջի պօյարը և իր կրնիկը նորէն կու գային կը նստէին հոն, որպէս զի ինչուան որ դառնալու ըլլան՝ պահեն 'ի դիւթութենէ անոնց տեղը :

Իշխանը ձի կը հեծնէր, իսկ իշխանուէին կը մոռնար բալխիւրի մը մէջ . ձիուն վրայ առաջուրէն պատուաւոր մը նստած կ'ըլլար, ինչպէս նաև բալխիւրին մէջ տիկին մը մտած : Նոյն զգուշութիւնները կ'ըլլուէին անոնց եկեղեցին եղած ատենը . բայց աս անգամ պօյարի տղաք կ'ըլլային որ իրենց միապետներուն հեծանելիքը և նստելիքը կը պահէին չար ոգիներէն :

Երբոր ցարը և ցարեւնան կը հասանէին սրբաբանին դուռը, կը փութէր ոտքերնուն տակ կրկնածալ դամասկեան կերպաս մը, ծածկուած քառա-

սուն սամոյրներէ . մետրապօլիտը կը ներկայանար անոնց և կը հրամցընէր գինի, ուսկից կը խմէին երեք անգամ . երբոր խմելը լմննար, իշխանը գետին կը թափէր աւելցուքը, և երկուքը մէկտեղ կը կոխկըտէին զայն : Աս գործողութիւնն ըսել կ'ուզէր որ մէկմէկու խօսք կու տային այնպէս խորտակել այն թշնամիները որ ուզենան երկուքներնուն մէջ երկպառակութիւն ձգել : Վերջապէս կը սկսէր պսակին արարողութիւնը :

Երբոր կը լմննար, կը դառնային յարքունիս նոյն հանդիսով և նոյն մարդիկներով՝ որոնցմով որ եկեր էին : Յարը և ցարինան կը նստէին իրենց աթոռներուն վրայ, և ահա կը բացուէր ան տեսնելիք բաժնող վարագոյրը . դրան մարդիկն ալ ամենքը տեղերնին կը նստէին, և կը հանուէր պսակելոց դիմացը խորված հաւ մը ոսկի պնակի մէջ . ցարը միայն կ'ուտէր անկից, ցարինան դեռ քօղածածով կը մնար : Յետոյ գլխաւոր պօյարը նշան կ'ընէր, և կը մոռնէին երկուքը իրենց սենեակները :

Երկրորդ օրը՝ ցարը և իր հարսը կու գային արարողութեան մեծ սրահը, ուր բոլոր պալատականները շարուած կ'ըլլային ըստ իւրաքանչիւր կարգի, կը նստէին դարձեալ նախընթաց օրուան սամոյր բարձեւուն վրայ . ան ատեն զըլխաւոր իշխաններէն մէկը ոսկի նետով մը կը վերցընէր ցարինային երեկէն քօղը, և թոյլ կը տրուէր ամենուն որ զինքը տեսնան : Հոսկ ուրեմն կու գային եկեղեցականք, ազնուականք ու նաև վաճառականք՝ տալու թագակիցներուն իրենց յարգութիւնը և հարուստ ընծաներ :

Այս արարողութեանց մեծ մասը կը պահուէր պակաս չքով, մեծերուն հարսանեաց մէջ ալ . և շատ աւելի պարզութեամբ՝ միջին դասու մարդկանց համար :